

УДК 745.51-043.86(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2026.2.9>

Бровченко Анатолій Іванович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри декоративного мистецтва і реставрації
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0001-8772-0999
brovchenko_a@ukr.net

Руденченко Алла Андріївна,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри декоративного мистецтва і реставрації
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0001-9354-8216
a.rudnchenko@kubg.edu.ua

Зайцева Вероніка Іванівна,

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри декоративного мистецтва і реставрації
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0003-1160-1760
v.zaitseva@kubg.edu.ua

ЕВОЛЮЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ ФОРМ ДЕРЕВИНИ В ХУДОЖНІЙ ДЕРЕВООБРОБЦІ УКРАЇНИ

В статті висвітлюється цікава і актуальна тема пов'язана із художньою деревообробкою деревини в Україні, в якій використовуються природні форми деревини. До неї відноситься самобутнє декоративно-вжиткове мистецтвом – коренепластика, котру ще називають лісовою скульптурою. Автори вбачають витоки традиції використання природних форм деревини, при виготовленні різноманітних художніх об'єктів, в глибокій давнині, коли народні майстри виготовляли з неї необхідні предмети побуту та праці. Це дозволяло їм економити фізичні сили, час та матеріал. Разом з цим, в багатьох випадках, в таких виробках проявлялися індивідуальність й художній смак майстра. Дослідження виявило, що з середини ХХ століття на території України, із розвитком промислового виробництва і задоволення попиту населення на необхідні вироби для побуту і праці фабричного виробництва, виготовлення народними майстрами продукції із використанням природних форм деревин було досить обмежене, або і взагалі відсутнє. Та дослідники відзначають, що природні форми деревини продовжували використовуватись самодіяльними художниками у створенні неповторної скульптури, предметів інтер'єру та сюжетних композицій. Цей вид самобутнього напрямку декоративно-вжиткового мистецтва був досить популярний в країні у 80-х роках минулого століття, але з часом він занепадав. Та автори виявили, що сучасні інформаційні джерела демонструють зростання інтересу як зі сторони самобутні художників так і дизайнерів до художніх виробів і мистецьких творів виготовлених з природних форм деревини. У дизайн-просторі ХХІ століття вироби з первозданних форм деревини набувають нового змістового та функціонального наповнення. Дослідники підкреслюють сучасну тенденцію в прагненні художників і дизайнерів не до досконалості обробки такого матеріалу, а до виставляння на показ його декоративності, вад й незвичних ракурсів бачення природної краси форм і текстури. З'являються дизайн-фірми по виготовленню предметів інтер'єру з гілок, стовбурів та коренів дерев. Вони нагадують нам про первинний зв'язок людини з природою, формують атмосферу екологічної відповідальності та внутрішньої рівноваги.

Ключові слова: *деревина, природні форми, коренепластика, художники, дизайнери, технології, абстрактні форми.*

Brovchenko Anatoly, Rudenchenko Alla, Zaitseva Veronika. THE EVOLUTION OF THE USE OF NATURAL WOOD FORMS IN ARTISTIC WOODWORKING IN UKRAINE

The article highlights an interesting and relevant topic related to artistic wood processing in Ukraine, where the primary material consists of natural forms of wood. This includes a distinctive branch of decorative and applied art—root sculpture, also known as forest sculpture. The authors trace the origins of traditions of using natural wood forms in the creation of various artistic objects, beginning in ancient times when folk craftsmen used them to produce essential household and work items. This approach allowed them to save physical effort, time, and material. At the same time, these objects often reflected the individuality and artistic taste of the craftsman. The study reveals that from the mid-20th century in Ukraine, with the development of industrial production and the increasing availability of factory-made goods for everyday use, the production of items using natural wood forms by folk artisans became significantly limited or even disappeared altogether. However, researchers note that natural wood forms continued to be used by amateur artists in creating unique sculptures, interior objects, and narrative compositions. This distinctive direction of decorative and applied art was quite popular in the country during the 1980s, but over time it declined. The authors emphasize that modern information sources indicate a growing interest, both among self-taught artists and designers, in objects and artworks made from natural wood forms. In the design space of the 21st century, items made from pristine wood forms acquire new semantic and functional meanings. Researchers highlight a contemporary trend in which artists and designers no longer strive for perfect processing of the material, but instead emphasize its decorative qualities, imperfections, and unconventional perspectives that reveal the natural beauty of its form and texture. Companies specializing in the production of interior items from branches, trunks, and tree roots are emerging. These works evoke the primordial connection between humans and nature, fostering an atmosphere of ecological responsibility and inner balance.

Key words: wood, natural forms, root sculpture, artists, designers, technologies, abstract forms.

Вступ. Деревина здавна посідає важливе місце в матеріальній і духовній культурі українського народу. Її природна пластика, фактура та органічна структура зумовили формування багатой традиції художньої деревообробки, яка поєднує утилітарні, декоративні та символічні функції. У минулі історичні періоди майстри по-різному осмислювали природні властивості деревини. В більшості випадків, проявлялося бажання поєднати максимально прагматичне використання природних форм деревини для господарських потреб з художнім задумом.

У народній творчості природні форми деревини використовувалися як основа для створення предметів побуту, засобів праці, або декоративних виробів, де природна конфігурація гілок, коріння чи стовбурів ставала важливим компонентом художнього образу. З розвитком професійного декоративно-ужиткового мистецтва, дизайну, появою нових можливостей механічної обробки деревини та художніх течій, інтерес до первісної пластики деревини набув нових інтерпретацій. Це стала особливо актуальним у ХХ–ХХІ століттях, коли митці дедалі частіше звертаються до природної форми матеріалу як до самостійного естетичного явища, що визначає композицію та образну структуру твору.

Матеріали та методи. Джерельну базу дослідження склали наукові публікації фахових видань, матеріали етнографічних наукових розвідок, видання з художньої обробки деревини різних періодів, каталоги виставок та візуальні архіви сучасних художників і дизайнерів, приватні колекції лісової скульптури, експонати музею «Лісова скульптура» створеного майстром Ігорем Фартушним в селищі Яблунів, Косівського району, Івано-Франківської області, що забезпечило можливість об'єктивно розглянути процес еволюції використання природних форм деревини в художній деревообробці України й виявити її особливості та перспективи. В дослідженні використано методи аналізу і синтезу – для узагальнення еволюційних процесів в коренепластиці; порівняльний – для виявлення спільних і відмінних підходів при створенні художніх об'єктів з використанням природних форм деревини в різні часові періоди; типологічний метод.

Теоретичною основою дослідження стали: праця О. А. Швець, Д. І. Коломієць, Ю. М. Бабчук про найпопулярніші інноваційні технології художньої обробки деревини (лазерне гравірування, технологія глибокого оброблення деревини, поєднання натуральної деревини із синтетичними матеріалами);

теоретичний матеріал розвідок К. Лебедевої в якому розкривається діяльність українських художників 1960-х – 1980-х років, які шукали матеріал та натхнення до творчості у лісових хащах. У статті використано дослідження художника А. Вереша про самодіяльних художників дивовижного напрямку радянського декоративно-прикладного мистецтва - коренепластику України радянських часів. Розглянуто матеріали з інтернет ресурсів про талановитих художників сучасності, котрі створюють художні твори з природніх форм деревини. Проаналізовано книгу В. М. Сафроненка «Друге життя деревини», де він розкриває традиції використання природніх форм деревини в інтер'єрі, й розкриває особливості її обробки.

Додатковим теоретичним матеріалом представлено дослідження є стаття О. С. Галчинського., Б. О. Процик, К. В. Крихлова., Л. В. Навольської про особливості створення сучасних об'єктів ленд-арту з дерева різними техніками, що використовуються художниками.

Результати. В минулі історичні періоди, досить часто, при виготовленні виробів з деревини різного призначення, народні майстри використовували первозданні форми деревини, що забезпечувало їм економію їх фізичних сил, часу і матеріалу та давало можливість проявити свою індивідуальність й художній смак. Вони не лише майстерно обробляли і раціонально використовували доступний природній матеріал, а й тонко відчували природню пластику і красу деревини, з якої створювали унікальні речі. В тогочасному сільському побуті були розповсюджені оригінальні лави, ослінчики з ніжками котрі виготовлені з фрагментів гілок дерев і кущів, або сконструйовані на основі, так званого у народі, «надібку» (надібав цікаву природню форму з деревини) – створена природою форма стовбура або порослі дерева яка при найменшому її обробленні підходить для виготовлення меблі для сидіння або іншої вжиткової речі (рис. 1).

З аналогічного матеріалу, також, виготовляли деталі возів, саней, дверей для господарських будівель, ручки дверей, ручних інструментів. Ці вироби були довговічними, міцними, зберігали природню конфігурацію та мали естетичну виразність.

Найбільш цінним матеріалом вважалися деревні нарости – капи та сувелі. Кап – це нарост на стовбурі, коренях зі сплячими бруньками (вузликами), а сувель – кулястий нарост на дереві із викривленими волокнами (мармуровий візерунок). Природу походження цих наростів ще не до кінця вивчене вченими. Їх природня форма, унікальна текстура, фактура широко використовувалася для виготовлення красивого і міцного посуду – ківшів, братин, декоративних елементів світильників [1].

Слід зауважити, що при роботі з природніми формами деревини, народні майстри найбільше уваги приділяли функціональності і довговічності майбутніх виробів.

З середини ХХ століття на території України, із розвитком промислового виробництва і задоволення попиту населення на необхідні вироби фабричного виробництва для побуту і домашнього вжитку, запит на виготовлення народними майстрами вказаних

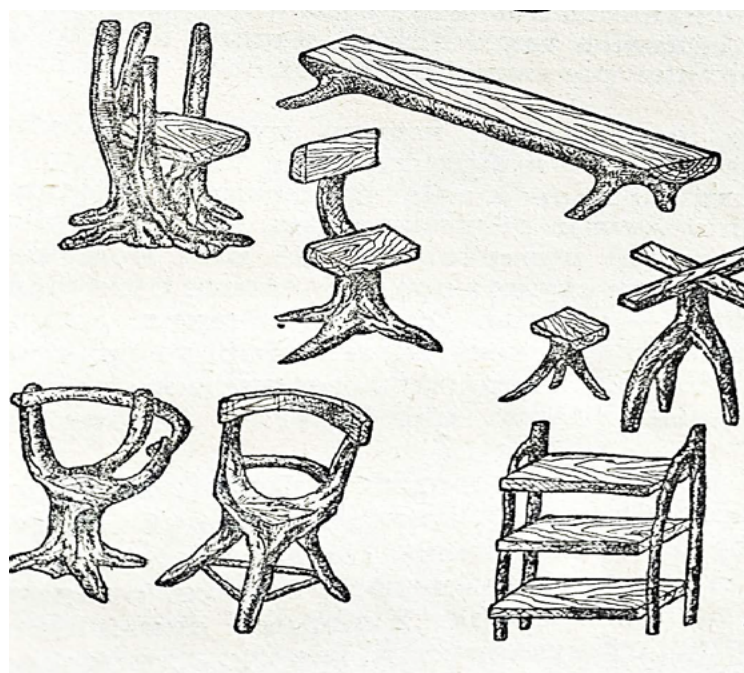

Рис. 1. Меблі котрі виготовлялися з природніх форм деревини в попередні епохи

вище виробів було досить обмеженим, або і взагалі відсутній. Та окремі з них, наділені художнім хистом, багатою фантазією і натхненням до творчості не втрачали інтересу до химерних форм деревних наростів, коріння, гілок та стовбурів дерев, кущів. Вони створювали з них неповторну фантастичну скульптуру, або декоративні світильники, бра, вази, вішалки для одягу. Цей вид творчості називається коренепластиком (лісовою скульптурою) – особливий вид мистецтва, що відрізняється від традиційних. Коренепластика – вид декоративно-прикладного мистецтва, що полягає у створенні скульптур, предметів інтер'єру та сюжетних композицій із природних форм коренів, гілок, та покручів дерев [2]. Коренепластика, як особлива форма творчості, формувалася на основі спостереження за природою і її наслідування. Самодіяльні та професійні художники бачать в загадкових переплетеннях коренів та гілок, чудернацьких формах наростів деревини специфічні фантастичні образи створені природою. Вони ніби «відчувають» у корені або гілці прихований образ – людини, тварини, птаха, фантастичної істоти. Такий підхід передбачає співтворчість людини й природи, коли художник не руйнує знайдену форму деревини, а лише делікатно вивільняє підмічений образ з мінімальним втручанням різця. Він видаляє непотрібні фрагменти деревини для підкреслення їх природної краси і незвичайності образу. Коренепластика, як продовження давньої традиції українців використовувати первозданні формами деревини у своїй

життєдіяльності, набула неабиякої популярності в Україні у 1980-х роках, як доступний спосіб самовираження самодіяльних митців. У той час, в своїй книзі «Лісові фантазії», український скульптор та мистецтвознавець Андрій Німенко пише, «чи не здається вам, що самі дерева займаються скульптурою? Однак, вважаючи це заняття легковажним, художники-аматори сором'язливо ховають свої витвори від людського ока. Тому-то на них мало хто звертає увагу [3].

За цим самобутнім напрямом декоративно-вжиткового мистецтва, по всій країні, відбувалися виставки творів, публікувалися статті в журналах і газетах (рис. 2), (рис. 3) Та попри значне поширення, на жаль, згодом він майже забувся, що було пов'язано з руйнування соціально-економічних відносин та економічної кризи [4].

В наш час, інтерес до цього напрямку декоративно-вжиткового мистецтва відроджується, але самобутні художники мають дещо інший підхід до такої творчості.

В більшості випадків, для нього є характерним глибоке прорізання різцем складових лісової скульптури при її створенні. В її закінченому вигляді лиш вгадується загальна неповторність природних форм деревини до її обробки, як це видно на рисунках 4, 5.

Відомими майстрами такої лісової скульптури, є Олександр Цанько, Віктор Боркута, Валерій Федурця, Олексій Змієвський, Ігорь Фартушний, Галини Міндер, Лариса Щока та інші.

Рис. 2. Скульптура фантастичного звіра (лісова скульптура)

Рис. 3. Скульптура птаха (лісова скульптура)

В Прикарпатті відкрито музей «Лісова скульптура» де демонструються роботи Ігоря Фартушного: скульптури птахів, диво-звірів, реальні та міфічні образи людей [5].

На думку В. Федурця, хист майстра коренепластики полягає у тому, щоб продемонструвати, що дерево має якусь людську вдачу – всякий вид, популяцію і навіть особистість. Майстер просто видобуває назовні те, що ховалося десь у глибині» [6].

Така творчість несуть в собі деякий філософський підтекст. Вироби з деревини сьогодні символізують підсвідоме бажання людини єднатися з природою, від якої вона весь час віддаляється в процесі цивілізаційного розвитку.

Необхідно відзначити, що з розвитком сучасних технологій, матеріалознавства, архітектури, дизайну інтер'єрів та у відповідності сьогоднішньому «духу часу», використанням первозданних форм в художньому деревообробництві України переживає своєрідне переосмислення ролі деревини як матеріалу. Воно трансформується з традиційного ремесла і самовираження самодіяльних митців у повноцінний інструмент дизайнерів при формуванні сучасного гармонійного

середовища, здатного поєднати традиції із вимогами сучасного дизайну та екології.

В інтер'єрі, архітектурі, декоративно-вжитковому мистецтві дедалі більше цінується природна недосконалість, пластика, органічність. Викривлення стовбура, асиметрія гілок, природні тріщини, нарости, потовщення, незвичні вигини, завитки й перекрученість волокон – усе це формує емоційний характер виробу, його виразність та стає основою, ексклюзивних дизайнерських рішень. Вони розглядаються художником і дизайнером, як естетичний потенціал самовираження і неповторності їх творінь.

У дизайн-просторі ХХІ століття вироби з первозданних форм деревини набувають нового змістового та функціонального наповнення. Художники і дизайнери все частіше прагнуть не до досконалості обробки матеріалу, а намагаються виставити на показ декоративність вад деревини й незвичні ракурси бачення природної краси форм і текстури цього матеріалу. У добу стандартизованого виробництва та типовості дизайнерських рішень така ексклюзивність набуває особливої цінності – як естетичної, так і світоглядної.

Рис. 4. Скульптура риби

Рис. 5. Скульптура лісового духа

Звернення до естетики природних форм також відповідає загальносвітовим тенденціям екодизайну та біофільної естетики, які підкреслюють потребу людини в гармонійному співіснуванні з природою. У цьому контексті таке спрямування сучасної художньої деревообробки стає не лише самовираження художника чи дизайнера, а засобом формування екологічної культури.

Все більш затребуваними в дизайні інтер'єрів приміщень різного призначення виступають природні форми деревини як абстракції (рис.6). Вони являються джерелом натхнення для креаторів. Абстракціонізм залишається популярним і затребуваним у сучасному мистецтві та дизайні. Він переживає оновлення, поєднуючись із цифровими технологіями та викликаючи емоції через колір і форму, що виступає способом осмислення складної дійсності.

Доопрацьовані первозданні форми деревини абстрактного характеру активно використовуються для створення стильних, неповторних сучасних інтер'єрів (рис. 7).

Новітні технології й матеріали значно розширюють можливості художника і дизайнера в створенні об'єктів, котрі відповідають новітнім тенденціям в мистецтві та дизайні з використанням неповторних форм деревини. Лазерне різання, числове програмне керування верстатів, естетика і механічні властивості нових матеріалів

дозволяють поєднувати природну пластику з новітніми деревинними матеріалами, точними конструктивними елементами та засобами відповідної обробки поверхні масивів деревини, створюючи гармонійний синтез неповторного органічного, раціонального. Це сприяє використанню первозданних форм деревин в сучасному мистецтві і дизайні не лише зберігаючи, а й надаючи нових форм реалізації їх потенціалу в умовах технологічного прогресу.

Зокрема це проявляється через використання забарвлених епоксидних смол для декорування деревини (заповнення тріщин, порожнин і природних отворів), створюючи ефект контрасту між живою органікою та сучасним декоративним матеріалом (рис. 8).

Так виникають столи з «річкою», декоративні панелі, скульптурні об'єкти, що поєднують природність і технологічність (рис. 8). Сюди, можна віднести і штучне зістарення поверхні деревини.

Перспективним в цьому напрямі є, також, розвиток технології прозорого дерева, яка передбачає спеціальну обробку клітинної структури деревин з подальшим заповненням її полімером. В результаті матеріал частково зберігає природню форму, текстуру деревини, але набуває світлопроникності. Це відкриває нові можливості для створення декоративних перегородок, світлових панелей, інтер'єрних інсталяцій та інш.

Рис. 6. Зразки втіленні сучасних дизайнерських рішень з використанням природніх форм деревини

Сучасна коренепластика має значний потенціал для розвитку інтер'єрного та середовищного дизайну. Використання об'єктів виготовлених з первозданих форм коріння, гілок та стовбурів здатні трансформувати оточуючий простір, надаючи йому характеру автентичності, природної сили та загадковості.

У громадських просторах, офісах, закладах культури такі об'єкти виконують не лише декоративну функцію, а й символічну. Вони нагадують про первинний зв'язок людини з природою, формують атмосферу екологічної відповідальності та внутрішньої рівноваги.

У світі, де людина дедалі більше занурюється у цифрове середовище та штучні матеріали, природна форма стає своєрідним психологічним ресурсом подальшого розвитку .

Все частіше з'являються дизайн-фірми котрі спеціалізуються на виготовленні меблів (столів, полиць, вішалок) та декору з первозданих форм деревини. Тобто, спостерігається тенденція повернення погляду бізнесу, митців і дизайнерів до деревини як натхнення в створенні ексклюзивних об'єктів, що було характерним для робіт наших протодизайнерам.

Яскравим прикладом цього є книжкова полиця з натурального дерева (рис.9), яка імітує гіллясту структуру дерева, що виглядає органічним елементом інтер'єру. Так, дизайнерські об'єкти створені фірмою SpryInterior демонструють, як гілки дерева можна перетворити на функціональне мистецтво, яке збагачує повсякденне життя. Її продукція показує, як продуманий дизайн може

Рис. 7. Зразки абстрактних інтер'єрних об'єктів з первозданих форм деревини

Рис. 8. Стіл виготовлений з розрізаного стовбура дерева, з вадою, залитого забарвленою епоксидною смолою

Рис. 9. Книжкова полиця з натурального дерева, яка імітує гіллясту структуру дерева

допомогти нам жити більш змістовним та натхненним життям, відчуваючи внутрішній зв'язок з природою [6].

Сучасні інтер'єри спираються на чіткі лінії та сувору геометрію. Дизайн інтер'єрів, з використанням природних форм деревини, пом'якшує ці простори (рис. 9), за рахунок природних вигинів та нерівностей деревини. Цей баланс між структурою та природою створює середовище, яке одночасно здається вишуканим та затишним.

Первозданні форми деревини, також, використовуються як архітектурні акценти, перетворюючи стіни на органічні художні інсталяції, додаючи глибини та руху плоским поверхням. Такий дизайн особливо добре виглядає у вітальнях, вхідних кімнатах та креативних просторах, де потрібен сміливий фокусний елемент [6].

Висновки. Художня обробка природних форм деревини в Україні має давню історію і в різні періоди вона мала свої особливості. У ХХІ столітті вона набуває нової актуальності для дизайну і декоративно-вжиткового мистецтва із застосуванням новітніх

технологій, матеріалів та філософської парадигми.

У суспільстві важливо формувати розуміння того, що деревина – це не лише матеріал, а жива історія природи, закарбована в її формі і текстурі.

Природні форми в художній деревообробці виступають синтезом традиції й інновації, ремесла й мистецтва, функціональності та філософії.

У сучасному художньому просторі використання природних форм деревини розглядається не лише як технологічний або декоративний прийом, а як концептуальний підхід, пов'язаний із переосмисленням взаємодії людини і природи, екологічною свідомістю та пошуком нових художніх мов. Це сприяє формуванню нових тенденцій у художній деревообробці, де природна форма деревини виступає не лише матеріалом, а й активним співтворцем мистецького образу.

Перспективою подальших наших досліджень бачимо в виявленні впливу новітніх технологій на художню обробку деревини.

Література:

1. Сафроненко В. М. Друге життя деревини. Київ: Полум'я. 1990. 207 с.
2. Лебедева К. Коренепластика і гоблінкор. Лісове мистецтво радянських фантазерів. 2021. URL: <https://amnesia.in.ua/koreneplastyka> (дата звернення: 13.02.2026).
3. Німенко А. В. Лісові фантазії : наук. пізн. книга. Київ : Веселка, 1990. 47 с.
4. Прекрасне завжди дивне. Музей «Лісова скульптура», Яблунів. URL: <https://karpaty.rocks/muzej-lisova-skulptura-yabluniv> (дата звернення: 18.01.2026).
5. Ткач М. Вони прославили свій край: Федурця Валерій – людина творець. 2018. URL: https://rakhivcrb.blogspot.com/2018/03/blog-post_67.html (дата звернення: 25.01.2026).
6. Гарсія Т. Що таке гілка дерева - Розуміння найвиразнішої структури природи. 2026. URL: https://www.spryinterior.com/blogs/news/what-is-a-treebranch?srsltid=AfmBOoo4MlpRJouFycavjRXYW3V6MeDXwkRB7kXUJNFtKx_rUrmP4xgF (дата звернення: 18.01.2026).

References:

1. Safronenko V. M. (1990). Druhe zhyttia derevyny. Minsk: Polymia [The second life of wood]. 207 p. [in Ukrainian].
2. Lebedieva K. (2021). Koreneplastyka i hoblinkor. Lisove mystetstvo radianskykh fantazeriv []. URL: <https://amnesia.in.ua/koreneplastyka> (Accessed: 13. Febr. 2026). [in Ukrainian].
3. Nimenko A. V. (1990). Lisovi fantazii : nauk. pizn. Knyha [Forest fantasies: a scientific late book]. Kyiv : Veselka, 1990. 47 p. [in Ukrainian].
4. Prekrasne zavzhdy dyvne. Muzei «Lisova skulptura», Yabluniv [Forest Sculpture Museum, Yabluniv] URL: <https://karpaty.rocks/muzej-lisova-skulptura-yabluniv> (Accessed: 18. Febr.2026). [in Ukrainian].
5. Tkach M. (2018). Vony proslavyly svii kraj: Fedurtsia Valerii – liudyna tvorets [They glorified their region: Valeriy Fedurtsya is a creative person.]. URL: https://rakhivcrb.blogspot.com/2018/03/blog-post_67.html (Accessed: 25 Febr.2026). [in Ukrainian].
6. Harsiia T. (2026). Shcho take hilka dereva - Rozuminnia naivyrzishoi struktury pryrody [What is a tree branch - Understanding nature's most expressive structure]. URL: https://www.spryinterior.com/blogs/news/what-is-a-treebranch?srsltid=AfmBOoo4MlpRJouFycavjRXYW3V6MeDXwkRB7kXUJNFtKx_rUrmP4xgF (Accessed: 18. Febr.2026). [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 21.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.04.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)